

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.Н.КАРАЗІНА

ЗАТВЕРДЖУЮ
Голова приймальної комісії
ректор Харківського національного
університету імені В.Н.Каразіна

В.С.Бакіров

ПРОГРАМА
фахового іспиту напряму підготовки
6.030102 - Психологія
(Рівень вищої освіти– Бакалавр)

Затверджено на засіданні
вченої ради факультету
психології протокол № 1
від 29.01.2018р.
Голова вченої ради
факультету психології

Н.П.Крейдун

ВСТУП

До складання фахового іспиту з психології для отримання рівня вищої освіти «бакалавр» ставляться такі вимоги:

1. Мати уявлення про психологічну науку та психологічне пізнання, його специфіку, рівні: про місце психології в системі класифікації наук; знати основні тенденції розвитку сучасної психології. Знати основні закони психології.

2. Знати об'єкт і предмет психологічного пізнання, історію розвитку уявлень про предмет психології, періодизацію становлення предмету психології.

3. Розбиратися в основних теоретико-методологічних проблемах сучасної психологічної науки, орієнтуватися та вміти аналізувати основні вітчизняні та зарубіжні підходи, теорії та концепції.

4. Розуміти проблему виникнення і розвитку психіки, її значення для психологічної науки. Вміти розкрити зв'язок психіки і мозку, знати етапи психічного розвитку в філогенезі, виникнення й історичний розвиток свідомості в психології.

5. Розбиратись і вміти аналізувати теорії особистості в психології, її активність, знати напрямки дослідження особистості, її індивідуально-психологічних особливостей.

6. Мати уявлення про психологію діяльності людини, основні підходи до її аналізу. Вміти розкривати зв'язок між діяльністю, свідомістю та особистістю.

7. Знати особливості, механізми та закономірності психічних процесів і функцій, їх взаємозв'язок, фізіологічні механізми, методи дослідження.

8. Знати основні ознаки та етапи наукового експериментального дослідження. Знати методи психологічного дослідження, вимоги до них, вміти відрізнити психологічне дослідження від психологічного обстеження. Володіти способами обробки дослідного матеріалу.

1. ВСТУП ДО ПСИХОЛОГІЇ.

1.1. Уявлення про психологію як науку

Психологія як мультипарадигмальна наука. Роль психології в сучасному світі. Завдання психології. Основні галузі психології. Співвідношення між життєвою та науковою психологією. Система знань у психології. Критерії наукового пізнання. Об'єктивність наукового пізнання в психології. Принцип детермінізму. Причинний детермінізм. Цільовий детермінізм. Методи психології. Місце психології в системі наук.

1.2. Історичний вступ до психології

Історія розвитку уявлень про предмет психології. Розуміння душі як предмету психології в період античності. Предмет емпіричної психології свідомості. Інтроекція як метод вивчення свідомості. Криза психології.

1.3. Сучасні проблеми і напрямки в психології

Несвідоме як предмет психології. Негативний та позитивний підходи до визначення несвідомого. Розуміння несвідомого у З.Фрейда: класифікація несвідомих процесів, структура психіки.

Передумови виникнення біхевіоризму. Поведінка як предмет психології. «Об'єктивний підхід» у психології. Оперантний біхевіоризм. Необіхвіоризм. Тренінг умінь у біхевіоральній терапії.

Цілісний підхід в психології. Постановка проблеми цілісності в психології. Одиниці аналізу в гештальт-психології. Експериментальні дослідження в гештальт-психології. Психіка як органічна система. Гештальттерапія.

Гуманістична психологія як представник гуманітарної парадигми в психології. Основні ідеї, ознаки та вихідні положення гуманістичної психології. Особливості гуманістичної психотерапії.

Когнітивна психологія і номотетичний підхід у психології. Поняття про номотетичний та ідографічний підходи в психології. Експериментальні дослідження в когнітивній психології.

Соціокультурний підхід у психології. Культурно-історична парадигма в психології. Англійська антропологічна та французька соціологічна школи про проблеми соціальної зумовленості людської свідомості. Культурно-історична теорія Л.С.Виготського. Поняття про вищі психічні функції людини. Інтеріоризація як метод формування вищих психічних функцій.

Діяльнісний підхід у психології. Передумови діяльнісного підходу в радянській психології. Два варіанти діяльнісного підходу в радянській психології: теорії С.Л.Рубінштейна та О.М. Леонтьєва. Основні принципи психологічної теорії діяльності. Структура діяльності за О.М.Леонтьєвим. Потреби, мотиви та цілі діяльності.

1.4. Еволюційний вступ до психології

Виникнення та розвиток психіки в філогенезі, різні підходи до вирішення цієї проблеми: панпсихізм, біопсихізм, нейропсихізм, антропсихізм. Гіпотеза О.М.Леонтьєва та О.В.Запорожця про умови виникнення чутливості та її експериментальне підтвердження. Етапи психічного розвитку в філогенезі згідно з О.М.Леонтьєвим. Психіка та її функції. Відображення. Особливості відображення.

1.5. Виникнення та історичний розвиток свідомості в психології

Передумови виникнення свідомості в антропогенезі. Соціальна зумовленість та знаряддєва опосередкованість як основні характеристики свідомості. Психологічна характеристика основних складових структури свідомості. Свідомість як діяльність і як образ, їх можливе співвідношення. Структура свідомості. Свідомість і мова.

Класифікація психічних явищ.

Література

1. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. - В 2-х томах. М.: Педагогика, 1989.
2. Слободчиков В. И., Исаев Е. И. Психология человека. М., 1995.
3. Гиппенрейтер Ю. Б. Введение в общую психологию. М, 1988.
4. Гальперин П. Я. Введение в психологию. М, 1976.
5. Выготский Л.С. Сознание как проблема психологии поведения. - Собр. соч., т. 1 - М., 1982.
6. Выготский Л. С. Инструментальный метод в психологии. - Собр. соч., т. 1- М., 1982.
7. Леонтьев А.Н. Проблема возникновения ощущения. Очерк развития психики. - Избранные психологические произведения, т. 1-М., 1983.
8. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. — Избранные психологические произведения, т. 2 - М., 1983.
9. Соколова Е. Е. Тринадцать диалогов о психологии. - М., 1995.
10. Ярошевский М.Г. История психологии. - М.,1985.

Додаткова література

1. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания. М., 1977.
2. Веккер Л. М. Психические процессы. - Т. 1 - Л., 1974.
3. Выготский Л. С. Собр. соч. в 6 т. - Т. 2 - М., 1982 (Исторический смысл психологического кризиса).
4. Вунд В. Введение в психологию. — Хрестоматия по вниманию. - М, 1976.
5. Годфруа Ж. Что такое психология. М., 1992.
6. Ждан А. Н. История психологии: От античности до наших дней.- М., 1988.
7. Павлов И. П. Общие типы высшей нервной деятельности животных и человека // Психология индивидуальных различий. Тексты. М., 1982.
8. Смирнов А. А. Развитие и современное состояние психологической науки в СССР. - М., 1975.

9. Теплов Б. М. Изб. тр.: В 2 т. - Т. II - М., 1985 (История психологии).
10. Уотсон Дж. Бихевиоризм // Хрестоматия по истории психологии. М., 1980.
11. Фрейд З. О психоанализе. Пять лекций // Хрестоматия по истории психологии. М., 1980.
12. Фресс П., Пиаже Ж. Экспериментальная психология. Вып. 1-2. М., 1966.
13. Ярошевский М. Г., Анциферова Л. И. Развитие и современное состояние зарубежной психологии. - М., 1974.

2. ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ

2.1. Вступ до теорій особистості

Особистість як особливе функціональне утворення. Різниця між життєвим та науковим розумінням особистості. Співвідношення понять „особистість – індивід – індивідуальність”. Проблема поняття особистості у психології. Поняття теорії особистості. Поняття структури особистості в психологічній теорії.

2.2. Еволюція теорій особистості у зарубіжній психології

2.2.1. Психологічна концепція особистості З.Фрейда

Загальна характеристика психоаналітичного напрямку в теорії особистості. Поняття особистості в теорії З.Фрейда, структура особистості. Рухливі сили розвитку особистості. Захисні механізми особистості в теорії З.Фрейда. Періодизація розвитку особистості в теорії З.Фрейда.

2.2.2. Аналітична психологія К.Г.Юнга

Основні положення та принципи аналітичної психології. Структура особистості за К.Юнгом. Поняття архетипів за К.Юнгом. Типи особистості за К.Юнгом. Розвиток особистості у теорії К.Юнга.

2.2.3. Індивідуальна психологія А.Адлера

Передумови виникнення індивідуальної психології. Основні положення та принципи індивідуальної психології. Поняття „відчуття неповноцінності” та „компенсації” в теорії особистості А.Адлера. Поняття про стиль життя. Помилкові та здорові стилі життя. Поняття соціального інтересу в теорії особистості А.Адлера. Порядок народження та особистість в індивідуальній теорії.

2.2.4. Еґо–психологія Е.Еріксона

Поняття психосоціального розвитку в теорії Е.Еріксона. Поняття епігенетичного принципу. Поняття еґоїдентичності. Стадії психосоціального розвитку за Е.Еріксоном. Вплив культури на розвиток еґо на різних стадіях психосоціального розвитку.

2.2.5. Соціокультурна теорія К.Хорні

Поняття базальної тривоги та ворожості в теорії особистості К.Хорні. Типи міжособистісних орієнтацій: особистість, що поступається, агресивна особистість, відокремлена особистість. Основні шляхи пристосування до базальної тривоги. Поведінка батьків та розвиток особистості дитини. Культурні детермінанти розвитку.

2.2.6. Теорія рис особистості Г.Олпорта

Концепція рис особистості Г.Олпорта. Критерії визначення рис особистості. Загальні та індивідуальні риси. Методи визначення рис особистості. Розвиток особистості: поняття пропріума. Типи функціональної автономії: основні характеристики зрілої особистості.

2.2.7. Структурна теорія рис особистості Р.Кеттела

Основні поняття та принципи структурної теорії особистості. Поверхневі та початкові риси. Типи рис в теорії Р.Кеттела. „Велика п'ятірка” факторів особистості.

2.2.8. Гуманістична теорія особистості А.Маслоу

Основні принципи гуманістичної психології. Ієрархія потреб особистості за А.Маслоу. Поняття „піраміда потреб”. Дефіцитарна мотивація та мотивація зростання. Характеристика людини, що самоактуалізується.

2.2.9. Феноменологічна теорія особистості К.Роджерса

Тенденція самоактуалізації як основний мотив у житті. Поняття Я – концепції, розвиток Я – концепції. Переживання погрози та процес захисту. Повноцінно-функціонуюча людина. Клієнт-центрована терапія.

2.2.10. Типологічна теорія особистості К.Левіна

Поняття особистості в теорії К.Левіна. Мотивація поведінки людини в теорії К.Левіна. Методи експериментального дослідження мотиваційної сфери в концепції К.Левіна.

2.3. Теоретичні підходи до проблеми особистості в радянській психології

2.3.1 Теорія особистості О.М.Леонтьєва

Основні риси, що визначають підходи до особистості в радянській психології. Основи теорії особистості О.М.Леонтьєва. Структура особистості за О.М.Леонтьєвим. Принципи побудови періодизації розвитку особистості в теорії діяльності. Принцип провідної діяльності в розвитку особистості.

2.3.2. Теорія особистості С.Л.Рубінштейна

Основи теорії особистості С.Л.Рубінштейна. Структура особистості за С.Л.Рубінштейном.

2.3.3. Теорія особистості О.К.Дусавицького

Підхід до побудови моделі особистості в концепції особистості О.К.Дусавицького. Загальна характеристика структурних компонентів особистості. Поняття норми та патології особистості. Характеристика особистості в нормі.

2.4. Поняття спілкування в психології

Психологічний зміст спілкування. Функції спілкування. Види спілкування. Роль спілкування в розвитку особистості. Методи дослідження спілкування та комунікативних здібностей особистості.

Література

1. Асмолов А. Психология личности, «Слово», 2001.
2. Рубинштейн С. Основы психологии. М., 1989. С. 95-283.
3. Клонингер С. Теории личности. С-Пб., 2003.
4. Максименко С.Д. Генезис существования личности. Киев, 2006.
5. Максименко С.Д. Общая психология, 1999. С. 89-133.
6. Леонтьев А.Н. Деятельность, сознание, личность. М., 1975. С. 159-180, 206-230.
7. Теории личности в западно-европейской и американской психологии/ под ред. Райгородского Д.Я. 1996.
8. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. С-ПБ., 1997.

Додаткова література

1. Маслоу А. Психология бытия. 1997.
2. Петровский А.В., Ярошевский М.Г. Основы теоретической психологии. Категория личности. 1978.
3. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека. М., 1994.
4. Фрейд З. Введение в психоанализ. М., 1989.
5. Фром Э. Душа человека. М., 1992.
6. Юнг К. Архетип и символ. М., 1991.

3. ПСИХОЛОГІЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ

3.1. Загальна характеристика пізнавальних процесів

Підходи до вивчення психічного відображення. Загальна характеристика пізнавальної діяльності. Поняття про вищу психічну функцію. Механізм розвитку вищих психічних функцій. Інтеріоризація та екстеріоризація. Довільність психічних функцій. Порівняльна характеристика пізнавальних процесів.

3.2. Відчуття та сприйняття

Поняття відчуття. Фізіологічні передумови відчуття. Біологічна зумовленість відчуття.

Поняття про рецептори. Подразливість як попередник відчуття. Класифікація відчуття. Дистантні та контактні екстероцептори. Пропріо- та інтероцепція. Основні характеристики відчуття: якість, інтенсивність, тривалість, просторова локалізація. Поняття про адаптацію відчуття. Позитивна та негативна адаптація.

Основи психофізики. Принципи специфічних енергій органів чуття. Абсолютні та диференційні пороги. Закон Вебера, уточнення Фехнера та послідовні дослідження. Явища адаптації, сенсibiliзації та синестезії.

Психофізичні вимірювання. Методи вивчення відчуття та їх загальна характеристика. Суб'єктивна психофізика. Метод бальних оцінок. Метод парних порівнянь. Вивчення сенсомоторної координації. Поняття про семантичний диференціал.

Порівняльна характеристика відчуття та сприймання.. Поняття відчуття. Діяльність людини та сприймання.. Роль центральних процесів у цілісному сприйманні. Цілеспрямованість та селективність сприймання. Властивості сприймання. Константність, предметність та образність сприймання. Системність, комплексність та процесуальність. Осмисленість сприймання. Багаторівнева організація сприймання. Структурність. Типові ілюзії.

Теоретичні підходи та уявлення про сприймання. Сенсуалістичний підхід. Інтроекція. Рефлексологія. Біхевіоризм. Стимули вищого порядку у розумінні Гібсона. Категоризація за Брунером. Погляд культурно-історичної теорії. Теорія діяльності та сучасний стан вивчення сприймання.

Види сприймання. Особливості зорового сприймання. Сприймання простору та часу. Головні перцептивні ознаки простору: відстань, розмір, форма. Ознаки глибини. Орієнтація в просторі. Взаємодія фігури та фону. Значення контуру для сприймання форми. Сприймання руху та часу.

Протяжність, послідовність та зміна положення. Перервність та безперервність. Необхідність представлення в пам'яті. Об'єктний рух та саморух. Історичний час. Величина часового моменту сучасного.

Сприймання та пам'ять. Пам'ять як основа соціалізованого сприймання. Впізнавання, ототодження, ідентифікація, категоризація, узагальнення, абстрагування.

3.3. Пам'ять

Поняття про пам'ять. Фізіологічні основи процесу пам'яті. Основні результати нейрофізіологічних досліджень. Локалізаційні уявлення. Міжпівкульові взаємодії. Роль підкоркових структур та скронневої частини кори головного мозку.

Гіпотези про механізми пам'яті.

Теорії пам'яті. Біологізаторські концепції. Асоціанізм. Досліди Еббінгауза. Соціологізаторські теорії. Генетичний підхід. Уявлення про пам'ять як вищу психічну функцію. Дослідження пам'яті в школі К.Левіна. Пам'ять як діяльність. Дослідження мимовільного та довільного запам'ятовування в роботах П.І.Зінченка. Вивчення пам'яті в працях Г.К.Середі.

Характеристика мнемічних процесів. Запам'ятовування, зберігання, відтворення, забування. Розуміння та запам'ятовування. Впізнавання та відтворення. Творчий характер відтворення. Збереження як функція часу.

Узагальнення інформації у процесі збереження. Засоби боротьби із забуттям. Крива забуття Ебінгауза. Узагальнення інформації у процесі збереження.

Види і типи пам'яті. Пам'ять та психічна активність: моторна, емоційна, образна, символічна пам'ять. Пам'ять і час: короткочасна, довгочасна, оперативна. Мимовільна та довільна пам'ять. Фактори продуктивності мимовільної та довільної пам'яті.

Феномени пам'яті. Дослідження феноменів пам'яті. Феномен „краю” (або позиційний ефект). Феномен фон Ресторфф (ізоляції). Феномен Зейгарнік. Поняття про інтерференцію. Проактивна та ретроактивна інтерференція. Ремінісценція.

Прикладні аспекти вивчення пам'яті. Вплив особливостей матеріалу. Раціональні засоби заучування. Мнемоністичні засоби. Роль установок, мотивації та емоційного тону на процес заучування. Застосування планів та схем. Забування намірів та його причина. Індивідуальні відмінності та резерви пам'яті.

3.4 Мислення та мова

Поняття мислення. Місце мислення в структурі пізнавальної діяльності. Відмінність мислення та безпосередньо-чуттєвого пізнання. Мислення та штучний інтелект. Значення вивчення та моделювання мислення.

Розвиток мислення. Філогенетичний розвиток мислення. Еволюційне становлення форм розумової діяльності. Специфічні ознаки людського мислення. Історичний розвиток мислення. Емпіричне та теоретичне мислення. Онтогенетичний розвиток мислення. Причинно-наслідкові зв'язки та інструментальне значення дій. Генез мови та становлення розумової діяльності. Види мисленн: наочно-дійове, наочно-образне та словесно-логічне. Мислення в структурі дій та мисленнєві дії.

Вивчення мови у контексті мислення. Генетичні корені мислення та мови. Мовне мислення як єдність мислення та мови. Розвивальні відносини між мовою та мисленням. Мовнорухові дії як канал зв'язку. Взаємодія

значення і смислу. Експресивна функція мови. Засоби невербальної комунікації. Властивості внутрішньої мови. Вікові та функціональні зміни мови. Особливості усної та письмової, монологічної та діалогічної мов.

Гіпотеза лінгвістичної відносності. Мовні обмеження розумової діяльності.

Механізми мисленнєвого процесу. Цілеспрямованість мислення. Евристичність. Пристрасність мислення. Мотиваційна основа мислення. Емоційний супровід та регуляція розумової діяльності. Процес інтеріоризації. Зовнішні та внутрішні знаряддя. Мисленнєві образи: їх формування, розвиток, взаємодія.

Основні фази мислення. Проблемна ситуація. Формування образу-мети. Висування гіпотези. Вибір стратегії рішення. Формування думки. Перевірка рішення. Основні розумові дії: порівняння, аналіз, синтез, абстракція, узагальнення. Форми існування пізнання: поняття, судження, висновок.

Теорії та методи дослідження мислення. Мислення в традиційних психологічних теоріях. Методи вивчення мислення. Метод вивчення узагальнення. Метод порівняння. Метод ланцюгових асоціацій, Вільний асоціативний експеримент. Вивчення семантичних зон. Семантичний диференціал. Репертуарні решітки. Формування штучних понять (Л.Виготський).

3.5 Уявлення

Визначення поняття уявлення. Співпадання та розбіжні ознаки творчого мислення та уявлення. Форми перебігу уявлення. Продуктивний характер уявлення. Продуктивний характер як основна ознака уяви. Цілеутворення як головна функція уявлення.

Механізм уявлення. Уявлення як аналітико-синтетичний процес. Форми утворення образів: аглютинація, гіперболізація, акцентування, схематизація та типізація. Види уявлення: активне та пасивне, відтворююче та творче. Довільне та мимовільне уявлення. Рівні уявлення.

Уявлення в трудовій діяльності. Гра як результат та формуюча сила уявлення. Теорії творчості. Співвідношення творчих та інтелектуальних здібностей.

3.6 Увага

Увага як план контролю дії. Автоматизація – деавтономізація дії. Два плани контролю діяльності. Зразок уваги з потребами. Види уваги: сенсорна, інтелектуальна, моторна, довільна, мимовільна, післядовільна. Нейрофізіологічні механізми уваги. Характеристики уваги: об'єм, рухомість, розподіл, стійкість. Способи контролю та підтримки уваги.

Теорії уваги. Об'єктивна необхідність уваги для тілісного існування. Увага та закони асоціації. Увага як спрямованість свідомості (інтроспекція). Зумовлення (біхевіоризм). Активізаційні напрями у вивченні уваги. Увага та фізіологічні кореляти. Стимули для виникнення уваги.

Культурно-історична теорія Л.С.Виготського. Співвідношення мимовільної та довільної уваги. Натуральний та соціальний розвиток уваги. Значення керівної дії дорослого та механізми формування довільної уваги.

Методи вивчення уваги. Метод коректурної проби. Метод переведення уваги Кріпеліна. Метод Шульте.

Література

1. Восприятие и деятельность / Под ред. А.Н.Леонтьева. – М.: Изд-во Моск.ун-та. 1976.
2. Годфруа Ж. Что такое психология: В 2-х т. Т. 1. Пер.с франц. – М.: Мир. 1992.
3. Грановская Р.М. Элементы практической психологии. 2-изд. Л.: Изд-во Лен.ун-та. 1988.
4. Зинченко П.И. Непроизвольное запоминание. – М.: Изд-во АПН РСФСР. 1961.

5. Краткий психологический словарь / Сост. Л.А.Карпенко. Под общ.ред. А.В.Петровского, М.Г.Ярошевского. – М.: Политиздат. 1985.
6. Леотьев А.Н. Избранные психологические произведения: В 2-х т. – Т.1 – М.: Просвещение. 1983.
7. Общая психология / Под ред. А.В.Петровского. – 4-е изд. – М.: Просвещение. 1996.
8. Психология. Словарь / Под ред. А.В.Петровского, М.Г.Ярошевского. – 2-е изд., испр.и доп. – М.: Политиздат. 1990.
9. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. Т.1. – М.: Педагогика. 1989.
10. Тихомиров О.К. Психология мышления. – М.: Изд-во Моск.ун-та. 1984.
11. Хрестоматия по ощущения и восприятию / Под ред. Ю.Б.Гиппенрейтер и М.Б.Михалевской. – М.: Изд-во Моск.ун-та. 1976.
12. Хрестоматия по общей психологии. Память. / Под ред. Ю.Б.Гиппенрейтер. – М.: Изд-во Моск.ун-та. 1981.
13. Хрестоматия по общей психологии. Психология мышления. / Под ред. Ю.Б.Гиппенрейтер, В.В.Петухова – М.: Изд-во Моск.ун-та. 1981.
14. Хрестоматия по вниманию. / Под ред. А.Н.Леонтьева, А.А.Пузыря, В.Я.Романова. – М.: Изд-во Моск.ун-та. 1976.

Додаткова література

1. Брунер Дж. Психология познания. – М.: Прогресс. 1977.
2. Величковский Б.М. Современная когнитивная психология. – М.: Изд-во Моск.ун-та. 1982.
3. Гальперин П.Я., Кабыльницкая С.Л. Экспериментальное формирование внимания. – М.: Изд-во Моск.ун-та. 1982.

4. Запорожец А.В. и др. Восприятие и действие. – М.: Педагогика. 1967.
5. Кляцки Р. Память человека: Структура и процессы. – М.: Мир. 1978.
6. Кликс Р. Пробуждающееся мышление. – М.: Прогресс. 1983.
7. Лурия А.Р. Маленькая книжка о большой памяти (умнemonиста). – М. 1968.
8. Норман Д. Память и научение. – М.: Мир. 1985.
9. Смирнов А.А. Проблемы психологии памяти. – М.: Просвещение. 1966.
10. Холодная М.А. Когнитивные стили. – К.: Вища школа. 1993.

4 ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВА СФЕРА ОСОБИСТОСТІ

4.1 Детермінанти активності людини

Проблема діяльності в психології. Аналіз діяльності. Характеристика та структура діяльності людини. Види діяльності. Внутрішня регуляція суб'єкту діяльності.

Потреба як внутрішній спонукач активності людини: потреба як нестаток, потреба як предмет задоволення нестатку, потреба як стан, потреба особистості як системна реакція. Класифікація потреб. Характеристика та особисте проявлення потреб: моральність, сила, гострота переживання людиною незадоволеною потреби. Проблема полімотивації поведінки і діяльності людини.

Поняття «мотив». Функції мотивів. Мотив як потреба, мотив як ціль, мотив як спонукування, мотив як намір, мотив як стан. Потенціальний мотив. Функціональна автономія мотивів.

Поняття мотивації. Структура мотивації. Мотивація та цілеутворення. Феноменологічний та експериментальний підходи до вивчення мотивації. Теорії мотивації: біхевіоризм, психоаналіз, гуманістична та когнітивна теорії. Мотиваційний контроль дій: теорія функціональної системи, «модель Рубікону», теорія мотиваційного контролю Д.Хайленда.

Потреба нужди та потреби в дослідженнях вітчизняних психологів.

Мета як психологічна категорія.

Цілеполягання. Психологічні особливості цілеполягання.

4.2 Емоційна сфера людини

Загальні уявлення щодо емоцій та почуттів. Різноманітність емоцій та почуттів. Порівняльна характеристика емоцій та почуттів. Виразні рухи емоцій та почуттів. Емоції та діяльність. Емоції та потреби. Емоції та образ життя. Емоційні явища.

Особливості переживання. Види емоційних переживань. Механізм прояву та розвитку емоцій. Управління емоціями. Теоретичні підходи до вивчення емоцій.

Функції емоцій. Загальна характеристика емоцій та почуттів. Класифікація почуттів людини. Експериментальне вивчення емоцій в різні вікові періоди. Загальна характеристика методів вивчення емоцій.

Емоційність як психологічна особливість.

Емоційні стани. Емоційний інтелект та методи його вивчення.

4.3 Воля як особистий вид психічних процесів

Психологічний феномен волі. Психофізіологічні механізми довільного керування поведінкою та діяльністю. Довільні та мимовільні дії, їх структура. Структура вольового акту. Самоконтроль як форма довільного керування діями.

Основні підходи у вивченні волі: регуляційний, мотиваційний та вільного вибору.

Теорії волі: воля як волюнтаризм, воля як «вільний вибір», воля як довільна мотивація, воля як механізм подолання зовнішніх та внутрішніх перепон, воля як особлива форма психічної регуляції. Вольові стани. Співвідношення вольової та емоційної регуляції. Вольове зусилля та його природа. Характеристика та види вольового зусилля.

Вольові якості особистості. Розвиток «сили волі». Патологія волі. Слабкість волі та її причини. Фактори, що впливають на розвиток волі. Методи вивчення вольових якостей особистості.

Література

1. Е. Вилюнас. Психология развития мотивации. - СПб.: Речь, 2006. - 456 с.
2. В.К. Вилюнас. Основные проблемы психологии эмоций. Вильнюс, 2004.
3. В.К. Вилюнас. Психология эмоций. М, 1984. СПб.: Питер, 2004. - 496 с.
4. Л.С. Выготский. История развития высших психических функций.

Соб. соч.: В 6 т. Т.5. М: Педагогика, 1983. - С. 153-165.

5. Л.С.Выготский. Учение об эмоциях. Историко-психологическое исследование. Соб. соч.: В 6 т. Т.6. М: Педагогика, 1983.
6. Гельгорн Э., Луфборроу Дж. Эмоции и эмоциональные расстройства. М.: Мир, 1966.- 672 с.
7. Гозман Л.Я. Психология эмоциональных отношений. М.: Изд. МГУ, 1987. - 176 с.
8. Дерябин В.С. Чувства, влечения, эмоции. Л.: Наука, 1974. - 257 с.
9. Изард К.Е. Эмоции человека. М.: Изд. МГУ, 1980, 440 с.
10. Изард К.Е. Психология эмоций. М.: Питер, 2002. 464 с.
11. И. Ильин Е.П. Эмоции и чувства. Спб.: Питер, 2001. 752 с.
12. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. М.: Питер, 2004, 509 с.
13. Ильин Е.П. Психология воли. СПб.: Питер, 2002, 280 с.
14. Клапаред Э. Чувства и эмоции. Вильнюс, 2004.
15. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики. М.: Изд. МГУ, 1972, 576 с.
16. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. М.: Политиздат, 1975, 304 с.
17. Леонтьев А.Н. Лекции по общей психологии. - М.: Смысл, 2001. 511 с.
18. Психология мотивации и эмоций / Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер и М.В. Фаликман. - М.: ЧеРо, 2002, 752 с. (Серия: Хрестоматия по психологии).
19. Рогов Е.И. Эмоции и воля. - М.: ВЛАДОС, 2001, 340 с.
20. Узнадзе Д.Н. Общая психология / пер. с грузинского Е.Ш. Чомахидзе; Под ред.. И.В. Имедадзе. - М.: Смысл; СПб.: Питер, 2004. 413 с.

Додаткова література

1. Гамезо М.В. Домашенко И.А. Атлас по психологи: Информ. – метод. пособие. М.: Педагогическое общество России, 2003, 276 с.
2. Додонов Б.И. Потребности, мотивы, интересы // Проблемы формирования социогенных потребностей. Материалы I Всесоюзн. конф. Тбилиси, 1974, С. 18-21.
3. Додонов Б.И. Классификация эмоций при исследовании эмоциональной направленности личности // Вопросы психологии. № 6. 1975, С. 21-33.

4. Додонов Б.И. Структура и динамика мотивов деятельности // Вопросы психологии. №4. 1984, С. 126-130.
5. Иванников В.А. Проблема потребности в теории деятельности // Вестник МГУ. Сер. 14. Психология. №2. 1983, С. 20-27.
6. Иванников В. А. К сущности волевого поведения // Психологический журнал. Т. 6. №3, 1985, С.47-55.
7. Ильин Е.П. Психофизиология состояний человека. - СПб.: Питер, 2005, 412с.
8. Крысько В.Г. Общая психология в схемах и комментариях: Учебное пособие. - СПб.: Питер, 2006, 254 с.

5. ДИФЕРЕНЦІЙНА ПСИХОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ВІДМІННОСТЕЙ

5.1 Темперамент

Поняття темпераменту. Підходи до вивчення темпераменту: гуморальні, конституційні, морфологічні теорії темпераменту. Фізіологічна основа темпераменту. Темперамент та вища нервова діяльність людини. Психодинамічні властивості нервових процесів та їх співвідношення. Співвідношення активності, реактивності та моторики у складі темпераменту.

Регулятивна теорія темпераменту Я.Стреляу. Енергетичний рівень індивіду та його темпоральні параметри. Загальна характеристика типів темпераменту. Сильні та слабкі риси типів темпераменту.

Темперамент як один із регуляторів стилю діяльності. Темперамент та здібності. Властивості темпераменту та поведінка людини у складних умовах. Темперамент і культура поведінки. Темперамент у структурі особистості. Вплив вікових змін на формування властивостей темпераменту.

5.2 Характер

Співвідношення характеру та темпераменту. Визначення характеру. Характер як «програма поведінки людини». Природні та соціальні передумови характеру. Підходи вивчення індивідуального характеру. Індивідуальне та типове в характері.

Типологія характерів. Історія питання. Принципи класифікації характеру в період античності та середньовіччя. Психоаналітичні типологічні модулі характеру. Психологічні типи індивідуальних характерів К.Юнга. Типологічні модулі соціальних характерів Е. Фромма, Є.Шострома, Б.С.Братуся. Типологічні моделі акцентуацій характера П.Б.Ганушкіна, Л.Леонгарда, О.Є.Лічко. Проблема характеру в роботах С.Л.Рубінштейна, К.К.Платонова, Б.Г.Ананьева, А.Г.Асмолова.

Структура характеру. Риси характеру та відносини особистості. Гармонійний та дисгармонійний характер. Поняття про національний характер. Співвідношення статі та характеру. Особливості жіночої та чоловічої психології. Шляхи формування характеру в різні вікові періоди.

Акцентуації характеру. Типи акцентуації характеру.

5.3 Здібності

Проблема психології здібностей та їх ознак. Задатки та здібності: розбіжність понять. Задатки як органічні передумови здібностей, їх багатозначність. Здібності та знання, уміння, навички. Здібності та мотивація діяльності.

Види здібностей. Загальні та спеціальні здібності. Загальна обдарованість, загальні розумові здібності. Види спеціальних здібностей. Здібності до навчання та їх структура. Геніальність, обдарованість, талант.

Компенсаторна функція компонентів здібностей та індивідуальний стиль діяльності. Підходи до вивчення здібностей. Розвиток та формування здібностей: умови та рівні розвитку. Методи дослідження здібностей. Творча особистість та її життєвий шлях. Поняття про креативність та її концепції. Творчість та діяльність. Концепція редукції творчості до інтелекту.

Поняття про інтелект, Теорії інтелекту. Моделі інтелекту.

Литература

1. Дружинин В.Н. Психология общих способностей. СПб: Питер Ком, 1999. – 368с. (серия «МП»).
2. Ильин Е.П. Психология индивидуальных различий. – СПб.: Питер, 2004. – 701с.
3. Ильин Е.П. Дифференциальная психофизиология. – СПб.: Питер, 2001. – 464 с. (Серия «Учебник нового века»).
4. Ковалёв А. Г., Мясищев В.Н. Психологические особенности человека. Т.1. «Характер» т.2. «Способности». Л.: Изд-во ЛГУ, 1958, 1960.

5. Пономарев Я.А. Психология творчества // Тенденции развития психологической науки. М.: Наука, 1988.
6. Психология и психоанализ характера. Хрестоматия по психологии и типологии характеров /Под ред. Райгородского. Самара: Изд. дом «БАХРАХ», 1997 – 640 с.
7. Психология индивидуальных различий /Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер и В.Я. Романова. – 2-е изд. – М.: «ЧеРо», 2002. – 776 с. (Хрестоматия по психологии).
8. Психология индивидуальных различий. Тексты / Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер и В.Я. Романова. М.: Изд-во МГУ, 1982. – 320 с.
9. Рубинштейн С.Л. Проблема способностей и вопросы психологической теории. – ВП, 1960, №3.
10. Стреляу Я. Местоположение регулятивной теории темперамента (РТТ) среди других теорий темперамента. – Иностранная психология, т.1., № 2, 1993, с.37-48.
11. Стреляу Я. Роль темперамента в психическом развитии. М.: Прогресс, 1982.
12. Теплов Б.М. Психология и психофизиология индивидуальных различий. – М.: Изд-во «Ин-т практической психологии», Воронеж: НПО «МОДЭК», 1998. – 554 с. (Серия «Психологи отечества»).
13. Теплов Б.М. и Небылицын В.Д. Изучение основных свойств НС и их значение для психологии индивидуальных различий. – В кн.: Мироненко В.В. Хрестоматия по психологии. Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов. Под ред. Проф. А.В. Петровского. – М.: Просвещение, 1977, С.320-326.
14. Типологические свойства высшей нервной деятельности / Под ред. Б.Н. Теплова. М., 1956. Т.1.
15. Шадриков В.Д. Деятельность и способности. М.: Магистр, 1996, 102с.

16. Юнг К.Г. Психологические типы. Перевод с нем. С. Лорие, перераб. И доп. В. Зеленским Под общ. Ред. В. Зеленского. С.-Петербург «Ювента», М.: Изд. Фирма «Прогресс-Универс», 1995. – 717 с.

Додаткова література

1. Анастаси А. Дифференциальная психология. Индивидуальные и групповые различия в поведении / Пер. с англ. – М.: Апрель Пресс, Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2001. – 752с. (Серия «Кафедра психологии»).
2. Ильин Е.П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины. – Спб. Питер, 2002. – 544с.

6. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

6.1 Характеристика наукового дослідження

Наукове дослідження, його принципи та структура. Поняття про методологію, метод, методологічний прийом та методуку. Характеристика наукового дослідження. Теорія та її структура. Наукова проблема. Гіпотеза та її види. Ціль та задачі наукового дослідження. Процедура наукового дослідження. експериментальна вибірка та засоби її формування. Критерії класифікації експериментальних планів. Оцінка валідності експерименту як умови достовірних висновків. Оцінка адекватності узагальнень. Змістовні висновки та логічна компетентність при узагальненні результатів психологічного дослідження.

6.2 Неекспериментальні методи в психології

Метод спостереження та інтроспекції. Історія виникнення та розвитку. Загальні напрямки використання методів інтроспекції та спостереження. Можливості та обмеження використання в психологічній практиці. Класифікація видів спостереження. Основні категорії та одиниці описування результатів самоспостереження. Планування та техніка проведення спостереження. Засоби фіксації результатів. Формалізовані та неформалізовані, кількісні та якісні форми обробки результатів спостереження.

6.3 Методи опитування

Загальна характеристика інтерв'ю та бесіди як методів психологічного дослідження. Особливості діагностичного інтерв'ю та психотерапевтичної бесіди. Класифікація видів інтерв'ю та вимоги до його проведення. Загальні вимоги до особливості інтерв'юєра. Основи підбору та підготовки інтерв'юєрів. Вимоги до техніки спілкування «інтерв'юєр – респондент».

Метод анкетування. Характеристика методу анкетування як засоба збирання емпіричної інформації. Загальні принципи створення опитувальників. Структура анкети. Вимоги до процедури анкетування.

Кількісні та якісні форми обробки результатів анкетування. Біографічний метод. Метод аналізу продуктів діяльності.

6.4 Експериментальні методи в психології

Психологічний експеримент як сумісна діяльність випробуваного та експериментатора. Соціально-психологічні аспекти психологічного експерименту. Види експерименту. Лабораторний та природний експеримент. Констатуючий та формуючий експеримент. Лонгітюдний метод. Валідність експерименту. Планування експерименту та фактори, що порушують внутрішню та зовнішню валідність. Характеристики незалежної, залежної та зовнішньої змінних. Типи випробуваних, мотивація участі в експерименті. Методи контролю впливу особистості випробуваного на експеримент.

Норма експерименту. Інструкція. Вплив особистості експериментатора на результати експерименту, типові помилки дослідника, засоби їх контролю. Типи експериментальних ситуацій і стиль спілкування випробуваного та експериментатора. Рекомендації з організації експериментального спілкування.

Додаткові експериментальні методи. Метод тестів. Методи збору даних (L-, Q-, T- дані). Математичне моделювання.

Особливості проєктивних методів в психології. Метод факторного аналізу.

6.5 Методи дослідження пізнавальної, емоційної сфери особистості.

Методи дослідження особистості

Методи виміру якостей та характеристик уваги. Метод виміру концентрації слухової уваги. Вивчення стійкості та концентрації уваги методом коректурної проби. Методи виміру показників уваги.

Класичні методи дослідження пам'яті та їх характеристика. Вимоги до підбору експериментального матеріалу. Методи виміру обсягу короткочасної

пам'яті (ряди Джекобса, метод Бушке, метод Хінрікса).

Вивчення мимовільного запам'ятовування в роботах П.І.Зінченка.

Методи вивчення інтелекту. Історія питання. Визначення структури інтелекту за методами Амтхауера, Векслера, Равена. Характеристика вербального та невербального інтелекту. Фактори інтелекту.

Методи вивчення Я-концепції особистості. Методи вивчення темпераменту та характеру особистості. Методи дослідження емоційної сфери особистості (експериментальні та неекспериментальні).

Методи вивчення мотиваційної сфери особистості. Загальна характеристика методів дослідження особистості. Багатофакторні методи дослідження особистості. Дослідження особистості у факторних теоріях. Загальні вимоги до складання характеристики особистості.

Література

1. Анастаси А. Психологическое тестирование. М., "Педагогіка", 1983, в 2-х т.
2. Гуменюк О. Психологія Я-концепції. - Тернопіль: Економічна думка, 2004. - 310 с.
3. Дружинин В. Н. Экспериментальная психология. - СПб.: Питер, 2000. - 320 с.
4. Елисеєв О.П. Практикум по психологии личности. - СПб.: Питер, 2007. - 512 с.
5. Мельников В.М., Ямпольский Л.Т. Введение в экспериментальную психологию личности. М.: Просвещение, 1985. - 319 с.
- психології. - К: Знання, 2000. - 204 с. 9. Пашукова Т.І., Допіра А.І., Дьяконов Г.В. Практикум із загальної

Додаткова література

1. Грановская Р.С. Элементы практической психологии. Лен, из-во Лен.ун-та, 1988. 568с.

2. Глас Дж., Стенли Дж. Статистические методы в педагогике и психологии. М., Прогресс, 1976 – 495с.
3. Учебно-методические рекомендации к практикуму по психологии. Не экспериментальные методы, сост. Мельник И.М., Х., Из-во ХНУ, 2002.
4. Учебно-методические рекомендации. Общий психологический практикум: когнитивные процессы, сост. Невоенная Е.А., Харьков, 2002 – 52с.
5. Холодная М.А. Когнитивные стили. – Киев: Вища школа, 1993.

КРИТЕРІЇ
оцінювання результатів фахового іспиту напряму підготовки
6.030102 - Психологія
(Рівень вищої освіти– Бакалавр)

90-100 балів - виставляється при наявності повної, змістовної відповіді на всі три питання, представлені у завданні. Студент демонструє знання матеріалу, його розуміння, логічно викладає відповіді на запитання. При відповіді демонструє знання класичних та сучасних психологічних теорій, знайомство з літературою з означених питань, а саме місце визначення в питанні поняття у системі психологічних знань. Студент не допускає жодної помилки у використанні наукової термінології.

71-89 балів – виставляється при достатньому рівні обізнаності при відповіді на всі три питання. Студент демонструє розуміння матеріалу, знайомство з основною літературою. В цілому, абітурієнт демонструє знання основного матеріалу питань. Студент допускає 1-2 незначні помилки при використанні наукової термінології.

61-70 балів – виставляється при неповній відповіді на зазначені питання. Студент демонструє фрагментарність і формальність у відповідях. Знання класичних та сучасних теорій є уривчастим, недостатній рівень логіки й послідовності у відповідях. Студент допускає 2-3 помилки при використанні наукової термінології.

50-60 балів – виставляється у разі уривчастості відповідей на запитання в екзаменаційних варіантах. Студент демонструє суто поверхове та формальне знайомство з науковою літературою, знання класичних та сучасних теорій є досить уривчастим. Студент допускає значні помилки при використанні наукової термінології.

49 балів і менше – виставляється у разі відсутності відповідей на всі запитання, або логіка викладання відповідей і послідовність відсутня.